

Program działań młodzieżowych

A-21 na seRIO+10

(Agenda 21 - Szkolna Egida RIO+10)

Iwona Tarnawa-Januszek¹, Piotr Andrzej Januszek²

Projekt programu działań młodzieżowych „A-21 na seRIO+10” jest próbą realizacji zapisu z dokumentu „Agenda 21”, brzmiącego:

*...”rządy (wszystkich krajów) winny czynić starania, aby:
... prowadzić konsultacje z młodzieżą i umożliwić jej uczestnictwo
w decyzjach mogących wywrzeć wpływ na środowisko; reprezentanci
młodzieży powinni brać udział w międzynarodowych zgromadzeniach oraz
uczestniczyć w podejmowaniu decyzji przez Organizację Narodów Zjed-
noczonych...”*

Ponieważ władze państwowe i samorządowe niezbyt chętnie i bardzo rzadko włączają młodzież w proces decyzyjny dotyczący kształtowania środowiska przyrodniczego i kulturowego – warto przekazać inicjatywę samej młodzieży, by tam, gdzie jest to możliwe, starała się sama zapewnić sobie udział w życiu społeczności lokalnej.

Szkoły, stowarzyszenia, instytucje i inne podmioty – w edukacji ekologicznej i środowiskowej – sięgają najczęściej po najprostsze formy aktywizowania – konkursy. Młodzież zasypywana jest ofertami konkursów z każdej strony. Mają one jednak kilka istotnych wad:

- obejmują swoim oddziaływaniem młodzież i tak najlepszą w nauce oraz aktywną społecznie,
- nie ułatwiają spraw środowiskowych i kulturowych, a jedynie sprawdzają wiedzę i umiejętności,
- nie uczą stosowania posiadanej wiedzy i umiejętności w życiu codziennym,
- nie kształtują społecznie pożądanej współpracy zespołowej w podejmowaniu autentycznych problemów,
- zapewniają satysfakcję nielicznym laureatom i zwycięzcom fundując pozostałym poczucie przegranej w zmaganiach konkursowych,
- są okazjonalne, incydentalne i, w gruncie rzeczy, przypadkowe.

Mało jest natomiast programowych propozycji działania zespołowego, stałego, celowego, społecznie i środowiskowo potrzebnego, kształtującego postawy odpowiedzialności i zaangażowania w rozwiązywanie prawdziwych problemów.

Niniejszy projekt jest próbą wypełnienia luki we wspomnianym obszarze edukacji.

¹ **Iwona Tarnawa-Januszek** – nauczycielka biologii w Zespole Szkół Akademickich w Zielonej Górze, doradca metodyczny biologii i przyrody w Samorządowym Ośrodku Doskonalenia i Doradztwa w CKUiP w Zielonej Górze, współautorka programu nauczania przyrody, podręczników i zeszytów ucznia.

² **Piotr Andrzej Januszek** – pedagog, nauczyciel przyrody w Niepublicznej Szkole Podstawowej w Płotach, dyrektor Stowarzyszenia „Szkola Przyrody – Towarzystwo Edukacji Holistycznej w Zielonej Górze”, współautor programu nauczania przyrody, podręczników i zeszytów ucznia.

Temat projektu

PROGRAM DZIAŁAŃ MŁODZIEŻOWYCH „A-21 na **seRIO**+10” jest nazwą, która zawiera ukryte przesłanie całego projektu. Głównym jego zamyśłem jest uświadomienie dorosłym, że młodzież może podejmować rzeczywiste problemy środowiska i uczyć się je skutecznie doprowadzać do końca – na miarę swoich możliwości.

Główną część nazwy „A-21 na **seRIO**+10” można „rozszyfrowywać” na różne sposoby, np.:

- 1) Agenda 21 na **serio** jest traktowana przez młodzież;
- 2) młodzież traktowana **serio** przy rozwiązywaniu problemów środowiskowych;
- 3) Szkolne Ekologiczne **RIO**+10 (podejmowanie zagadnień związanych z dokonaniem RIO+10 – Szczytu Ziemi na temat Zrównoważonego Rozwoju w Johannesburgu);
- 4) Szkolna Egida **RIO**+10 (obejmowanie lokalnych, gimnazjalnych patronatów nad prośrodowiskową działalnością młodzieży);
- 5) Systemowa Eksploracja **RIO**+10 (nazwa pierwszego etapu projektu);
- 6) Solidna Ekspertyza **RIO**+10 (nazwa drugiego etapu projektu);
- 7) Społeczne Efekty **RIO**+10 (nazwa trzeciego etapu projektu).

Adresaci projektu

Program działań młodzieżowych kierowany jest, przede wszystkim, do młodzieży gimnazjalnej, ale może być też realizowany w szkołach ponadgimnazjalnych. W przypadku gimnazjów program może być realizowany – w uzgodnionych przez nauczycieli częściach – podczas lekcji **geografii, biologii**, a także **chemii** oraz **wiedzy o społeczeństwie**. Wiele zagadnień młodzież powinna realizować w ramach działalności pozalekcyjnej i samodzielnej pracy (indywidualnie i zespołowo).

W szkołach ponadgimnazjalnych młodzież może realizować program samodzielnie, pod kierunkiem nauczyciela, który podjąłby się wspierania i konsultowania poczynionych przez nią działań.

Cele ogólne i szczegółowe

Cele ogólne projektu:

1. Inspirowanie młodzieży do podejmowania działań na rzecz rozwiązywania istotnych, dla ich środowiska lokalnego, problemów.
2. Kształtowanie postaw odpowiedzialności za swoje życie i środowisko lokalne.
3. Kształtowanie i umacnianie wiary młodzieży we własne siły i możliwości.
4. Angażowanie w istotne sprawy lokalnego środowiska przyrodniczego szerszego kręgu młodzieży gimnazjalnej.

Cele szczegółowe

Ze względu na merytoryczne i organizacyjne rozmiary projektu, w czasie jego realizacji, dążyć się będzie do kilkudziesięciu, jeśli nie kilkuset celów szczegółowych. Autorzy wybrali kilka przykładowych celów szczegółowych, spośród wielu ważnych, aby zilustrować pewną tendencję.

Zakłada się, że podejmowanie zadań kolejnych etapów spowoduje, iż młodzież potrafi:

- planować pracę indywidualną i zespołową,
- projektować rozwiązania zadań przyjętych do realizacji,
- organizować badania, obserwacje,
- analizować wyniki, przewidywać następstwa działania w środowisku,
- prezentować wyniki pracy indywidualnej i zespołowej,
- poszukiwać i stosować zdobyte informacje do wykonania zadania,
- dokumentować pracę i jej wyniki,
- wartościować zadania, problemy i zagadnienia do podjęcia,
- wyrażać własne sądy i uzasadniać wyrażane opinie,
- współdziałać w zespole zadaniowym,
- oceniać swoją pracę i wskazywać drogi jej doskonalenia,
- załatwiać sprawy urzędowe i administracyjne,
- korzystać z różnorodnych źródeł informacji.

Metody pracy

Kluczową metodą jest metoda projektów w klasycznym ujęciu jej twórcy Johna Alforda Stevensona. Jej istotą jest znajdowanie prawdziwych problemów, podejmowanie prawdziwych działań, osiągnięcie prawdziwych efektów i dokonywanie prawdziwych ocen.

W programie działań młodzieżowych „A-21 na seRIO+10” przenikać się powinny projekty nauczycielskie i młodzieżowe. Nauczyciel jest w tym zadaniu projektodawcą pomysłu i jego dydaktycznego opracowania, a młodzież – realizatorem własnych projektów rozwiązywania problemów środowiskowych, przyrodniczych, ekologicznych, sozologicznych i innych związanych z ideą rozwoju zrównoważonego.

Literatura dość obszernie opisuje metodę projektów oraz metody wspomagające rozwój myślenia twórczego i rozwiązywania problemów. Oto kilka przykładów przydatnych pozycji:

Stevenson J.A.: *Metoda projektów w nauczaniu*. Książnica Atlas, Lwów-Warszawa 1930.

Królikowski J.: *Projekt edukacyjny. Materiały dla zespołów międzyprzedmiotowych*. Wydawnictwa CODN, Warszawa 2000.

Giza T.: *Pedagogika twórczości w pracy nauczycielskiej*. Wydawnictwo WSP, Kielce 1998.

Eby J.W., Smutny J.F.: *Jak kształcić uzdolnienia dzieci i młodzieży*. WSiP S.A. Warszawa 1998.

Bowkett S.: *Wyobraź sobie, że... Ćwiczenia rozwijające twórcze myślenie uczniów*. WSiP. Warszawa 2000.

Gelb M.J.: *Myśleć jak Leonardo da Vinci. Siedem kroków do genialności na co dzień*. Dom Wydawniczy REBIS. Poznań 1999.

Góralski A.: *Twórcze rozwiązywanie zadań*. PWN. Warszawa 1989.

Góralski A.: *Reguły treningu twórczości*. Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR. Warszawa 1996.

Góralski A.: *Być nowatorem. Poradnik twórczego myślenia*. PWN. Warszawa 1990.

Lipman M., Sharp A.M., Oscanyan F.S.: *Filozofia w szkole*. Wyd. CODN. Warszawa 1997.

Nalaskowski A.: *Spoleczne uwarunkowania twórczego rozwoju jednostki*. WSiP S.A. Warszawa 1998.

- Nęcka E.: *Trening twórczości*. Polskie Towarzystwo Psychologiczne - Pracownia Wydawnicza. Olsztyn 1992.
- Partyka M.: *Zdolni, utalentowani, twórczy. Poradnik dla pedagogów, psychologów, nauczycieli i rodziców*. Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN. Warszawa 1999.
- Popek S. (red.): *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*. WSiP. Warszawa 1988.
- Schulz R.: *Twórczość pedagogiczna. Elementy teorii i badań*. IBE. Warszawa 1994.

Do najbardziej pomocnych w pracy nad realizacją poszczególnych projektów zaliczyć można następujące metody rozwiązywania problemów:

BURZA MÓZGÓW (BRAINSTORMING) – Alex Osborn

Dyrektywy metody:

1. Szukając idei rozwiązań odraczać oceny.
2. Zabiegać o jakość przez ilość.

„Reguły gry”:

- krytyka jest niepożądana, należy więc odraczać wartościowanie pomysłów rozwiązania,
- naczelną wartością jest swobodna gra wyobraźni, bowiem każdy pomysł może doprowadzić do rozwiązania,
- oczekuje się mnogości pomysłów – im więcej będzie pomysłów, tym większa będzie szansa, że znajdą się wśród nich dobre,
- oczekuje się łączenia i ulepszania pomysłów, bowiem im lepsza będzie współpraca grupy, tym większa wiarygodność sukcesu.

ANALIZA MORFOLOGICZNA – Franz Zwicky

Kluczowe pytania analizy morfologicznej:

1. Jak usystematyzować wykaz aktualnych możliwości rozwiązania pewnego zadania?
2. W jaki sposób dostrzec nowe możliwości?
3. Jak stworzyć szansę na dojście do niekonwencjonalnych rozwiązań?

Inne metody pomocne w pracy nad projektem

SYNEKTYKA – William Gordon, wraz z jej odmianami:

- techniką podświadomych źródeł pomysłów,
- techniką wejść i wyjść,
- techniką pobudzania skojarzeń.

Mikołajczyk Z.: *Techniki organizatorskie w rozwiązywaniu problemów zarządzania*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997; s. 102-105.

Szczegółowy opis zadań, które mają doprowadzić do realizacji celów

Szkolna Egida RIO+10

Program działań młodzieżowych „A-21 na seRIO+10” jest pomysłem na podejmowanie rozwiązywania przez młodzież, a przy pomocy szkoły, problemów lokalnego środowiska przyrodniczego i kulturowego w duchu zapisów Agendy 21. Przedsięwzięcie może być, z jednej strony, zadaniem edukacyjnym gimnazjum, a z drugiej – próbą rozwiązywania dostrzeżonych przez młodzież spraw do załatwienia, problemów do podjęcia.

Większość spraw wymagać będzie udziału władz samorządowych lub państwowych. **Zasadniczym przesłaniem projektu jest włączenie młodzieży w społeczny proces decyzyjny dotyczący kształtowania środowiska.** Efektem końco-

wym pracy gimnazjalistów powinien być dokument (lub dokumentacja) skierowany do odpowiednich władz z wnioskiem o podjęcie decyzji. Przykładem takiej sprawy może być skierowanie do rady gminy wniosku o ustanowienie wybranego obiektu przyrodniczego jako pomnika przyrody.

Każdy etap pracy powinien być dobrze zaplanowany ze szczególnym uwzględnieniem harmonogramu i przydziału zadań cząstkowych. Pozwoli to włączyć do udziału w projekcie dużą liczbę młodzieży i rozdzielić zadania według zróżnicowanych indywidualnie możliwości gimnazjalistów. Większe gimnazja mogą podejmować równoległe kilka lub kilkanaście spraw dzieląc je na poszczególne klasy lub międzyklasowe zespoły problemowe.

Do wykonania każdego zadania potrzebni będą liderzy, organizatorzy, koordynatorzy, badacze, poszukiwacze, „prawnicy”, „technicy”, „dziennikarze”, redaktorzy, korektorzy, prezenterzy (sprawozdawcy), plastycy, fotografowie, filmowcy, „informatycy”, sekretarze, „specjaliści” itd.

Wiele zadań może być realizowanych podczas lekcji biologii, geografii, chemii, wos, a nawet fizyki. Projekt pozwala realizować wiele treści wymienionych przedmiotów oraz ścieżek edukacyjnych.

ETAP PIERWSZY – Systemowa Eksploracja **RIO+10**, to:

1. Planowanie i wielkie poszukiwania (sporządzanie wykazów zadań, uzgadnianie podziału ról, określenie terminarza).
2. Poznawanie i upowszechnianie treści Agendy 21.
3. Upowszechnianie idei RIO+10.
4. Przeprowadzanie zwiadów i wywiadów środowiskowych, tworzenie listy oraz rankingu spraw do podjęcia.
5. Prowadzenie obserwacji i badań przyrodniczych.
6. Poznawanie prawa, poznawanie kompetencji władz samorządowych, państwowych oraz instytucji odpowiedzialnych za sprawy środowiska.
7. Poszukiwanie, gromadzenie, opracowywanie i upowszechnianie informacji potrzebnych do załatwienia podejmowanych spraw.
8. Organizowanie wypraw edukacyjnych do miejsc i rejonów objętych ochroną prawną (parki narodowe, rezerваты, parki krajobrazowe).
9. Inwentaryzowanie lub promowanie pomników przyrody w najbliższej okolicy.
10. Inicjowanie tworzenia młodzieżowych rad ochrony środowiska działających w ścisłej współpracy z radami gmin i odpowiednimi komisjami tych rad.

ETAP DRUGI – Solidna Ekspertyza **RIO+10**, to:

1. Dokumentowanie obserwacji, badań, zwiadów.
2. Organizowanie spotkań (konsultacji, dyskusji panelowych, debat społecznych) z ludźmi zawodowo związanymi z kształtowaniem i ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego, np. leśnikami, pracownikami inspekcji ochrony środowiska, inspekcji sanitarnej, urzędnikami odpowiedzialnymi za ochronę przyrody, członkami zarządów Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, szefami oczyszczalni ścieków i wysypisk odpadów, reprezentantami organizacji działających na rzecz ochrony przyrody, pracownikami parków narodowych, parków krajobrazowych itd.

3. Wybieranie z list rankingowych spraw do dalszego opracowania i załatwienia.
4. Pozyskiwanie lokalnych mediów do prezentowania dorobku zespołów młodzieżowych.

ETAP TRZECI – Społeczne Efekty RIO+10, to:

1. Prezentowanie wyników pracy klas lub zespołów problemowych na forach klasowych, gimnazjalnych, międzygimnazjalnych, gminnych, powiatowych (w zależności od potrzeb i możliwości, na zasadzie inicjatyw oddolnych). Formy prezentacji mogą być bardzo różne – im bardziej zachęcające i atrakcyjne dla samej młodzieży, tym lepiej dla efektów wychowawczo-społecznych. Możliwości jest wiele, np. zorganizowanie „Gimnazjalnego Szczytu Ziemi (Lubuskiej)”, wzbogacenie programu dni szkoły, zorganizowanie Dni Środowiska przy okazji Dnia Ziemi z włączeniem takich elementów, jak: koncerty, teatry, seminaria popularno-naukowe, happeningi, tematyczne kawiarenki internetowe, gry i zabawy terenowe, wydanie biuletynu okolicznościowego, wystawy, kursy i szkolenia, przeglądy i prezentacje pracy młodzieży.
2. Dokładne opracowanie dokumentacji końcowej i wniosków do odpowiednich organów w odniesieniu do wybranej do załatwienia sprawy.
3. Wykonanie mapy zgłoszonych i załatwionych spraw. Może to być mapa miejscowości, gminy, powiatu.
4. Opracowanie zgłoszenia do Stowarzyszenia „Szkoły Przyrody – Towarzystwa Edukacji Holistycznej” w Zielonej Górze, które przygotowuje opracowanie *Mapa Polski – zgłoszone przez młodzież i załatwione przez władze sprawy środowiska przyrodniczego i kulturowego*”.

Efekt końcowy działania młodzieży gimnazjalnej (przykład)

Jest to część wystąpienia dwóch uczennic Gimnazjum Nr 7 w Zielonej Górze zaprezentowanego na sesji zorganizowanej przez Miejskie Centrum Edukacji Ekologicznej w Zielonej Górze w marcu 2000 roku. Młodzież pracowała i występowała przy wsparciu autorów niniejszego projektu.

...Do wszystkich zainteresowanych!

Czy uważacie, że młodzież, taka jak my, powinna mieć prawo głosu w sprawach ochrony środowiska?

Czy jest dla Was ważne, w jakim otoczeniu będziemy żyć za 10, 20, 50 lat?

Czy możliwe jest, abyśmy mogli wypowiadać swoje opinie na temat przyszłości środowiska?

Czy chcielibyście włączyć się do działań na rzecz kształtowania środowiska przyrodniczego?

Czy jest możliwe, aby opinie młodzieży w ważnych sprawach przyszłości mogły być wysłuchiwane przez władze, które często decydują o przyszłości?

Odpowiedzi na te pytania znajdziecie w naszym programie pt.

„INICJATYWA M-M 21”

Podczas Szczytu Ziemi w Rio de Janeiro, w 1992 roku przyjęto kilka dokumentów. Jednym z nich był **Globalny Program Działań „Agenda 21”**, w którym, m.in. zapisano:

... „Młodzież stanowi jedną trzecią ludności świata i należy stwarzać jej możliwość wypowiedzania się na temat własnej przyszłości...”

... a naszą przyszłością jest także stan środowiska przyrodniczego ukształtowanego m.in. wskutek decyzji władz miast i gmin.

Każdy z nas powinien mieć prawo decydowania o swoim przyszłym losie. W „Agendzie 21” ujęto to tak:

„Rządy winny prowadzić konsultacje z młodzieżą i umożliwić jej uczestnictwo w decyzjach mogących wywrzeć wpływ na środowisko. Reprezentanci młodzieży powinni brać udział w międzynarodowych zgromadzeniach oraz uczestniczyć w podejmowaniu decyzji przez Organizację Narodów Zjednoczonych”...

My chcielibyśmy zacząć od siebie i od miasta. Z tego też powodu apelujemy do wszystkich zielonogórskich radnych o przyjęcie nas do grona współpracowników.

Proponujemy utworzenie **Młodzieżowej Rady Ochrony Środowiska** składającej się z przedstawicieli uczniów zielonogórskich gimnazjów i liceów. Wyobrażamy sobie, że reprezentanci MROP (a może cały jej skład) uczestniczyliby w sesjach Rady Miasta, podczas których dyskutowano by o sprawach środowiska.

Gdybyśmy otrzymywali wcześniej projekty uchwał, to moglibyśmy szybko, swoimi „kanałami” zebrać opinie młodzieży ze wszystkich szkół, przedyskutować je i przedstawić Radzie Miasta poglądy młodzieży.

Działanie **Szkolnych Młodzieżowych Rad Ochrony Środowiska** oraz miejskiej Młodzieżowej Rady Ochrony Środowiska byłoby dla nas także interesującą szkołą poznawania problemów miasta i środowiska. Przygotowując swoje opinie chcielibyśmy zasięgać zdania pracowników Wyższej Szkoły Pedagogicznej, Politechniki Zielonogórskiej, nauczycieli, specjalistów z zakresu ochrony przyrody, członków organizacji ekologicznych i przyrodniczych.

Mamy nadzieję, że gdyby udało się utworzyć takie, młodzieżowe forum i solidnie opiniować projekty ważnych dla środowiska decyzji, to nasz głos będzie dla radnych i mieszkańców miasta, po prostu, również ważny.

Chcemy mieć wpływ na sprawy środowiska, które jest przecież także nasze!

Jeżeli udało by się nam teraz coś zrobić, to w przyszłości, gdy będziemy dorośli, nasze środowisko będzie w jeszcze lepszym stanie niż teraz...”

Źródła, w których należy poszukiwać potrzebnych informacji

Realizacja projektu odnosi się przede wszystkim do spraw środowiska lokalnego. W związku z tym najważniejszymi źródłami istotnych informacji będą: codzienna prasa lokalna, czasopisma środowiskowe, lokalne rozgłośnie radiowe i stacje telewizyjne, opracowania zwarte, np. monografie, dane statystyczne, przewodniki, opracowania przyrodnicze i z zakresu ochrony środowiska (przyrody).

Spośród ponadlokalnych źródeł inspiracji i informacji wymienić należy: książki i opracowania autorstwa K. Waloszczyka, H. Skolimowskiego, A. Gore’a, **M. Nowickiego** czy **S. Kozłowskiego**. Z punktu widzenia tematyki projektu cenne będzie sięganie do opracowań **Lubuskiego Klubu Przyrodników** ze Świebodzina (www.lkp.org.pl), z których wiele poświęconych jest problematyce kształtowania środowiska lokalnego i prawnych aspektów ochrony przyrody w praktyce obywatelskiej i samorządowej.

Innym, coraz bardziej znaczącym źródłem informacji jest INTERNET, a w nim, m.in. witryny Ministerstwa Środowiska, organizacji pozarządowych, parków narodowych i Krajowego Zarządu Parków Narodowych, Polskiego Komitetu ds. UNESCO, czasopism przyrodniczych.

Ważnymi źródłami informacji są wyniki własnych zwiadów, wywiadów, badań i obserwacji. Nie należy pomijać w tej pracy ludzi, którzy na co dzień zajmują się sprawami przyrody i cywilizacji w lokalnym środowisku, a także badania opinii społecznej.

Czas trwania projektu

Realizacja projektu powinna być procesem. W żadnym wypadku akcją. Czas potrzebny na przygotowanie się nauczycieli, a potem młodzieży do wykonania zadań nie może być krótszy niż dwa lata. Optymalnie należałoby rozplanować wszystkie przedsięwzięcia na czas **od drugiego semestru klasy pierwszej do pierwszego semestru klasy trzeciej** gimnazjum.

Pierwszy etap jest najbardziej czasochłonny, ponieważ obejmuje działania wprowadzające, planistyczne, przygotowawcze, badawcze itd. – czas potrzebny na jego realizację powinien być najdłuższy – drugi semestr w klasie pierwszej i pierwszy semestr w klasie drugiej. Pozostałe etapy projektu można zaplanować na czas jednego semestru każdy.

Drugi etap – drugi semestr klasy drugiej.

Trzeci etap – pierwszy semestr klasy trzeciej.

Rezultaty projektu

Rezultaty projektu mają, w tym przypadku, dwa wymiary: społeczny (środowiskowy) i edukacyjny. Wymiar społeczny i środowiskowy, to aktywność obywatelska młodzieży, dialog z władzami, instytucjami i organizacjami, rzetelnie przygotowane zgłoszenie władzom problemu do załatwienia, a nawet załatwienie przez odpowiednie organy zgłoszonej sprawy.

Wymiar edukacyjny najlepiej ilustrują osiągnięcia uczniów zapisane w *Podstawie programowej kształcenia ogólnego dla III etapu edukacyjnego*. Przytoczone tu przykłady są ilustracją osadzenia niniejszego projektu w systemie edukacyjnym. Autorzy projektu i „Szkoła Przyrody – Towarzystwo Edukacji Holistycznej” w Zielonej Górze dysponują pełnym opracowaniem osadzenia projektu z odniesieniem do zadań szkoły, celów edukacyjnych, treści programowych przedmiotów i ścieżek, a także **standardów wymagań będących podstawą przeprowadzenia egzaminu w gimnazjach**. Numeracja poszczególnych, wybranych osiągnięć jest zgodna z numeracją w *Podstawie programowej*.

Biologia

1. Formułowanie hipotez. Analizowanie i interpretowanie wyników obserwacji i doświadczeń wraz z oceną ich wiarygodności.
2. Gromadzenie, integrowanie, opracowywanie i interpretowanie wiedzy z różnych dziedzin niezbędnej do wyjaśnienia procesów życiowych.
5. Analizowanie struktury i funkcjonowania wybranych ekosystemów.
6. Ocenianie zmian zachodzących w środowisku przyrodniczym w wyniku oddziaływania człowieka i ich wpływu na jakość życia i umiejętności odnajdywania środków zaradczych.

Edukacja ekologiczna

1. Dostrzeganie, opisywanie i wyjaśnianie związków między naturalnymi składnikami środowiska, człowiekiem i jego działalnością.

2. Krytyczna analiza relacji między działalnością człowieka a stanem środowiska.
3. Organizowanie działań służących poprawie stanu środowiska w najbliższym otoczeniu.
4. Podejmowanie działań ekologicznych w najbliższym otoczeniu i we własnym życiu.

Geografia

1. Całościowe widzenie regionów i miejsc (Polski i świata).
4. Ocenianie w kategoriach geograficznych działalności gospodarczej, społecznej i politycznej oraz działań własnych.
5. Przewidywanie zmian w przyrodzie i w działaniach ludzi na podstawie uzyskanych informacji.
7. Stosowanie wiedzy geograficznej w życiu.

Chemia

1. Określanie właściwości różnorodnych substancji oraz ich powiązanie z zastosowaniem i wpływem na środowisko naturalne.
5. Dostrzeganie przemian chemicznych w otoczeniu oraz czynników wpływających na ich przebieg.

Wiedza o społeczeństwie – wychowanie obywatelskie

4. Uczestniczenie w dyskusji, prezentacja i obrona własnego stanowiska, branie pod uwagę argumentów strony przeciwnej.
5. Współpraca w grupie z uwzględnieniem podziału zadań.
6. Podporządkowanie się wymogom procedur demokratycznych we wspólnym działaniu.
7. Załatwianie prostych spraw urzędowych: pisanie podań, życiorysu, wypełnianie druków urzędowych.

Edukacja czytelnicza i medialna

1. Korzystanie ze zbiorów i warsztatu informacyjnego biblioteki, także za pomocą automatycznych systemów wyszukiwawczych.
2. Sporządzanie opisów bibliograficznych i bibliografii załącznikowej do własnych opracowań.
6. Wykorzystywanie mediów jako źródeł informacji i opinii w samodzielnym dochodzeniu do wiedzy.
7. Posługiwanie się różnymi formami komunikatów i narzędzi medialnych w procesie komunikowania, zdobywania, dokumentowania i prezentowania wiedzy.

Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie

2. Prezentowanie własnego regionu i jego walorów oraz cech wyróżniających.
3. Działanie na rzecz ochrony regionalnego dziedzictwa kulturowego.

Kryteria oceny projektu

Najwyższą oceną realizacji projektu będzie spowodowanie zmian w lokalnym środowisku przyrodniczym i kulturowym.

Ponadto do ważnych kryteriów oceny realizacji projektu zaliczyć należy:

- 1) odsetek uczniów biorących udział w projekcie (choćby w wybranym, częściowym i małym zadaniu, w ciągu całego czasu realizacji projektu);
- 2) samodzielność przygotowania harmonogramów realizacji i podziału zadań;

- 3) jakość (estetyka, dokładność, rzetelność) wykonywania zadań częściowych;
- 4) oryginalność projektów (rozwiązywania problemów, prezentacji wyników itd.);
- 5) terminowość wykonywania zadań.

Szczegółowe kryteria oraz sposób monitorowania i oceniania poszczególnych etapów pracy powinny być wypracowywane w gimnazjach z udziałem młodzieży, w ramach przygotowań I etapu. Byłoby wskazane, aby wypracowany system oceniania był spójny z gimnazjalnym systemem oceniania.